

Regeringskansliet, Försvarsdepartementet
fo.remissvar@regeringskansliet.se

Kopia till:
fo.ssk@regeringskansliet,

Remissvar

Datum: 2023-04-28

Er referens: Fö2023/00074

Diarienum: SSM2023-106

Dokumentnr: SSM2023-106-2

Handläggare: Sofia Erlandsson

Telefon: 08-799 43 35

Betänkandet Ett stärkt skydd för civilbefolkningen vid höjd beredskap (SOU 2022:57)

Sammanfattning

Strålsäkerhetsmyndigheten (SSM) ser positivt på att olika skyddsåtgärder för den civila befolkningen har utretts med syfte att stärka skyddet vid höjd beredskap. SSM gör vissa medskick, kopplat till de aspekter som är utmärkande för en kärnvapenexplosion, i förhållande till de skyddsåtgärder som behöver vidtas; SSM framhäver i samband med dessa medskick att myndigheten ser positivt på att inkluderas i det kommande, mer operativa, arbetet med frågorna.

SSM för ett resonemang kring det faktum att ”skydd mot joniserande strålning” inte finns med som krav i författningsförslaget för skyddade utrymnen. Här vill SSM visa på att det dels kan vara relativt enkelt att uppnå lämplig skyddsnivå mot joniserande strålning och att kravet borde inkluderas, dels att den geografiska planeringen bör påverkas av utelämnandet av ”skydd mot joniserande strålning” från kravbilderna.

SSM ser positivt på utredningens förslag rörande utrymning med efterföljande inkvartering och gör vissa medskick kopplat till den utrymning som idag finns planerad kring kärnkraftverken.

Slutligen instämmer SSM i det stora behovet att förstärka de kommunala räddningstjänstorganisationerna under höjd beredskap, men även vid fredstida olyckor och kriser, och att dessa förstärkningar bör ägas på statlig nivå.

Synpunkter

1.1 Generella synpunkter

De olika hot som utredningen föreslår att skyddsrum och skyddade utrymnen dimensioneras för är av olika karaktär; i vissa avseenden överlappar skyddsbehoven, i andra avseenden skiljer de sig åt avsevärt. SSM ser positivt på att utredningen visar förståelse för detta, men vill här ändå särskilt lyfta följande aspekter, kopplat till kärnvapenexplosioner, som skiljer sig mot övriga hot.

- Utrymning i samband med radioaktivt nedfall från en kärnvapenexplosion kan göra mer skada än nytta beroende på situationen, något som framförallt behöver beaktas avseende varningssystem och kommunikation. SSM framhåller vikten av att myndigheten får möjlighet att delta i kommande arbete om varningssystem och kommunikation.

- Efter att personer har tagit skydd i samband med en kärnvapenexplosion är strålningsmätningar viktiga för att avgöra när det är lämpligt att lämna skyddet. I nuläget finns det inte någon plan för hur detta ska gå till. Det kan dröja fler än de tre dygn som är kravställda i dagens författning innan det är lämpligt att lämna skyddet, vilket påverkar kraven på uthållighet i skyddsrum och skyddade utrymmen.¹ Även här framhåller SSM vikten av att myndigheten ges möjlighet att delta i det kommande arbetet.

SSM har nyligen publicerat en rapport om *Strålskyddskonsekvenser av radioaktivt nedfall från kärnvapenexplosioner* i vilken behovet av så kallat *gott skydd*² utgör en viktig aspekt för skyddet av civilbefolkningen. SSM vill i det fortsatta arbetet, med skydd för civilbefolkningen vid höjd beredskap, gärna bidra med kompetens kopplat till skyddsåtgärder med hänsyn till kärnvapenexplosioner.

1.2 Specifika synpunkter

Kap 6. Ett moderniserat skyddsrumbestånd: Överväganden och förslag

6.2.1 Nödvändiga skyddsrumsåtgärder bör i ett första skede fokuseras till storstäderna och andra utsatta områden

SSM ser positivt på att utredningen framhäver att en kärnvapenexplosion skiljer sig från andra hot avseende möjligt påverkade avstånd. I samband med en kärnvapenexplosion kan personer på avstånd över 100 km från explosionen behöva inta skydd, och detta är viktigt att beakta i den geografiska planeringen.

6.2.2 Den närmare planeringen av tillgången till skyddsrum

SSM anser att utredningens förslag att se över och modernisera skyddsrumbeståndet samt återinföra skyddade utrymmen skulle utgöra viktiga steg mot att öka Sveriges skyddsförmåga mot olika hot, däribland kärnvapenexplosioner. SSM ser positivt på att MSB föreslås fortsatt ansvara för skyddsrumplaneringen på nationell nivå, samt att SSM utpekas som en av de expertmyndigheter som bör involveras i arbetet.

6.4.2 Hur skyddade utrymmen ska utformas

Definitionen av skyddade utrymmen innehöll i tidigare, inte längre gällande, reglering ”skäligt skydd mot radioaktiv strålning”.³ Detta är borttaget i utredningens författningsförslag, men i bakgrunden till författningsförslaget hävdar utredningen att skyddade utrymmen ”beroende på vald konstruktion [skulle] kunna ge ett visst skydd mot [...] nedfall av radioaktiv strålning” (s. 217).

Det torde vara relativt enkelt att uppnå en rimlig skyddsnivå mot joniserande strålning och SSM anser att regleringen bör innehålla krav på att skyddade utrymmen ska ge skydd mot joniserande strålning.

Liksom utredningen själv påpekar kan nedfall från en kärnvapenexplosion medföra strålskyddskonsekvenser på stora avstånd och behovet av skydd kan därmed bli omfattande. På dessa avstånd kan skydd mot just joniserande strålning vara det enda skydd som krävs då inga andra verkansformer påverkar så stora områden. För att, med hänsyn till nedfall från

¹ 2 § Statens räddningsverks föreskrifter (SRVFS 1998:6) om utförande, utrustning och användning av skyddsrum.

² Med *gott skydd* avses lokaler som skyddar mot exponering från radioaktiva ämnen på marken och där det går att stanna flera dygn. Skyddsrum och skyddade utrymmen, liksom rum i källare utan fönster, kan utgöra lokaler som erbjuder gott skydd.

³ Lag (1994:1720) om civilt försvar, upphävd 2006-09-01; 6 kap 1 §

kärnvapenexplosioner, tillgodose behovet av skydd i den geografiska planeringen, bör därför den reglerade kravbilden för skyddade utrymmen inkludera skydd mot joniserande strålning.

SSM vill här framhålla att utan reglerat krav på att skyddade utrymmen ska utgöra skydd mot joniserande strålning får de skyddade utrymmena anses otillräckliga avseende skydd mot joniserande strålning som följd av en kärnvapenexplosion. Detta måste då beaktas i den geografiska planeringen av skyddsrum och skyddade utrymmen.

SSM vill även uppmärksamma utredningen på att termen ”radioaktiv strålning”, som använts i tidigare författningstext och även på enstaka ställen i utredningen, är inkorrekt. I eventuella författningsändringar bör den korrekta termen, ”joniserande strålning”, användas.

6.7 Användningen av skyddsrum vid fredstida kriser

SSM anser att skyddsrum och skyddade utrymmen har potential att vara användbara vid en kärnkraftsolycka som inträffar under höjd beredskap, något som inte behandlas i utredningen. Om skyddsrum och skyddade utrymmen ställs i ordning vid höjd beredskap bör länsstyrelserna beakta detta i de program för räddningstjänsten som de är skyldiga att upprätthålla enligt förordningen (2003:789) om skydd mot olyckor, för att på bästa sätt utnyttja de medel som finns tillgängliga för att skydda civilbefolkningen.

Kap 8. Utrymning med efterföljande inkvartering: Överväganden och förslag

8.2.4 Kommuner och länsstyrelser ska ansvara för framtagande och planering för utrymning och efterföljande inkvartering vid höjd beredskap

SSM tycker att det är positivt att kommuner och länsstyrelser med god lokalkännedom är de som föreslås ansvara för planering av utrymning och efterföljande inkvartering vid höjd beredskap.

SSM ansvarar för att rekommendera skyddsåtgärder, däribland utrymning, och berörda länsstyrelser och kommuner har planer för sådan utrymning. SSM anser därför att det är viktigt att den föreslagna planeringen tar hänsyn till befintlig planering för skyddsåtgärder, vare sig den ersätter befintliga utrymningsplaner eller kompletterar dem. SSM ser positivt på att utredningen uppmontrar att planeringsarbetet samordnas med bl.a. SSM och instämmer med utredningens förslag att SSM, tillsammans med andra berörda statliga myndigheter, ska ges möjlighet att yttra sig över kommuners och länsstyrelsers planering för utrymning och inkvartering (11.3.1 Konsekvenser för staten).

8.5.3 Den planering som tas fram beträffande höjd beredskap kan användas även i fredstid

Utredningens bedömning är att det i nuläget ”saknas behov att föra in något uttryckligt krav på planering för fredstida utrymning och efterföljande uppehälle” (s. 397). SSM vill påpeka att detta kan tolkas som att det idag saknas krav på planering för utrymning i fredstid, vilket inte är fallet. I gällande regelverk finns krav på att upprätta program för räddningstjänsten⁴, innehållande bl.a. skyddsåtgärder som inkluderar utrymning, och utredningen pekar själv på ”[r]egleringen kring förberedelser för utrymning vid utsläpp av radioaktiva ämnen från kärntekniska anläggningar [...]” (s. 356). SSM föreslår därför att ”uttryckligt” ersätts av ”ytterligare”.

---

⁴ Förordning (2003:789) om skydd mot olyckor, 4 kap. §21

Kap 10. Samhällets förmåga att skydda och hjälpa civilbefolkningen: Överväganden och förslag

10.2 En statlig beredskapsorganisation för räddningstjänst ska förstärka skyddet av civilbefolkningen vid ett väpnat angrepp

SSM tycker att det är positivt att utredningen har beaktat erfarenheter från kriget i Ukraina som visar att vissa tätorter har drabbats av mycket omfattande skador och förstörelse med förluster och lidande hos civilbefolkningen. SSM instämmer i bedömningen att en motsvarande situation i Sverige skulle bli övermäktig att hantera för den kommunala räddningstjänsten. Utöver den ansträngda situation som skulle uppstå under krig kan situationen antas bli betydligt värre om massförstörelsevapen används, och SSM anser att det är av stor vikt att den kommunala räddningstjänsten förstärks. Vidare har SSM ingen invändning mot utredningens förslag att detta görs med hjälp av civilplikt.

SSM anser att det är positivt att den föreslagna civilförsvarspersonalen organiseras på statlig nivå och att detta görs i samverkan med kommunerna för att uppnå önskad effekt. För att hantera svåra situationer på bästa sätt tror SSM att det är relevant att kunna flytta förstärkningspersonalen enligt de behov som uppstår, och styrker därför förslaget att den civila försvarspersonalen hålls på statlig nivå. Eftersom en civilområdesansvarig länsstyrelse får överta ansvar för kommunal räddningstjänst skulle dock styrning och fördelning av resurser kunna ske från högre regional nivå även om civilförsvarspersonalen placeras på kommunal nivå.⁵ SSM anser därmed att det viktigaste är att det inrättas ett system som skapar bäst förutsättningar för ledning, utbildning och motivering av den civila försvarspersonalen, oavsett hur de placeras.

SSM anser att det är positivt att utredningen gjort bedömningen att civilförsvarspersonalen, som ska förstärka skyddet av civilbefolkningen under höjd beredskap, även ska kunna förstärka kommunala räddningstjänstorganisationer vid fredstida krissituationer eller större olyckor. SSM skulle även vilja se att civilpliktig personal, hur den än kommer räddningstjänsten till handa, kan nyttjas till andra uppgifter än de som faller inom räddningstjänstens uppgifter. Det skulle då kunna handla om uppgifter som inte kräver ytterligare utbildning, t.ex. transporter, stöd vid service och reparationer av elnät osv.

I detta ärende har generaldirektören Nina Cromnier beslutat. Utredaren Sofia Erlandsson har varit föredragande.

Detta beslut expedieras utan underskrift.

STRÅLSÄKERHETSMYNDIGHETEN

Nina Cromnier

Sofia Erlandsson

---

⁵ Förordning (2003:789) om skydd mot olyckor, 4 kap. §33